तृतीयभागः

नवमः पाठः

९. वाटिकां याम

चित्रं पश्यन्तु, चिन्तयन्तु, वदन्तु।

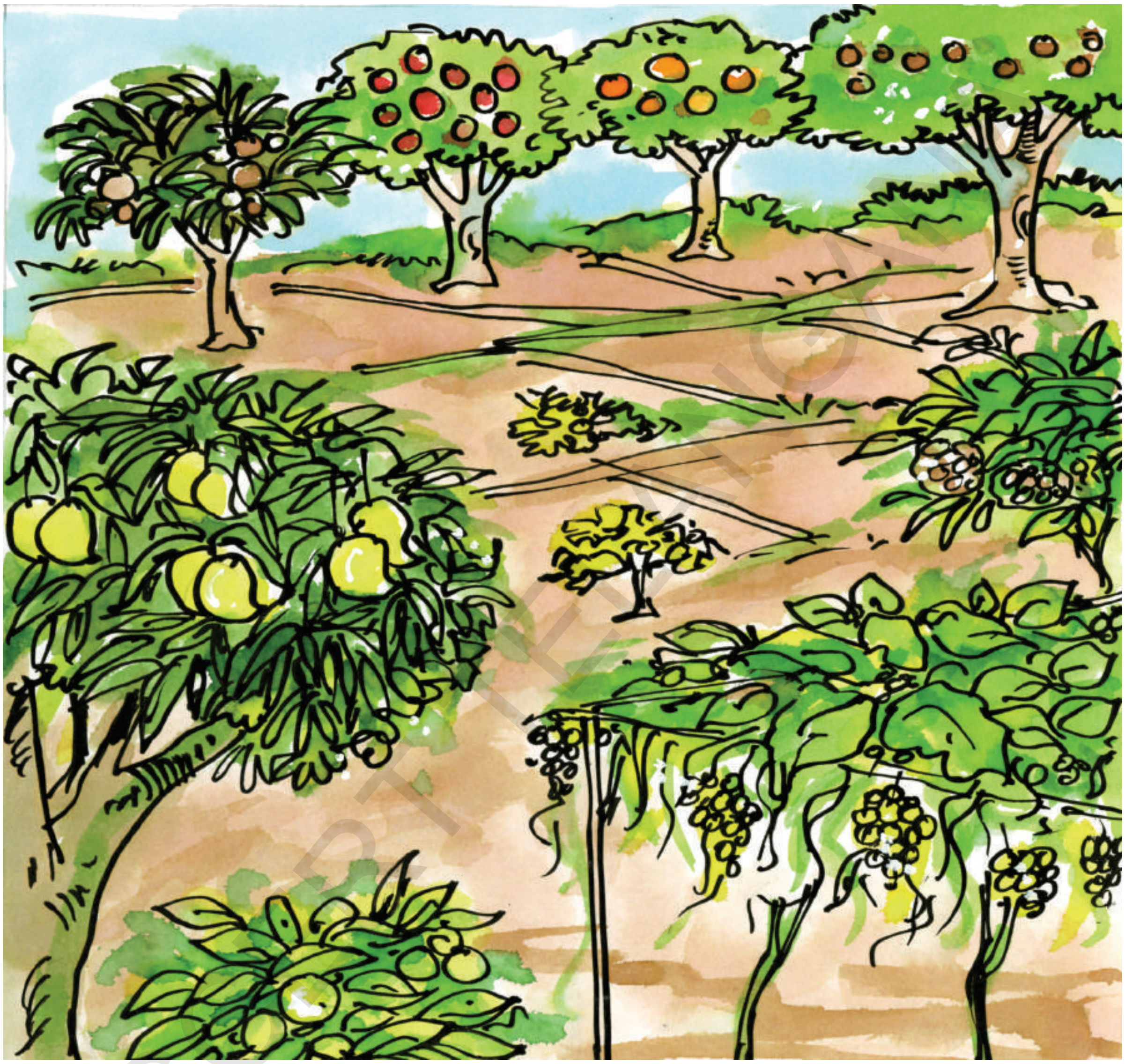

१. चित्रे के के वृक्षाः सन्ति?
२. वृक्षेषु कानि फलानि सन्ति?
३. वृक्षाणाम् उपयोगाः के?
४. निष्फलवृक्षाणाम् उपयोगाः के?

तेलंगाणप्रभुत्वस्य निश्शुल्कवितरणम् 2018-19

पाठस्य चित्रं पश्यन्तु। तत् उद्दिश्य वदन्तु।

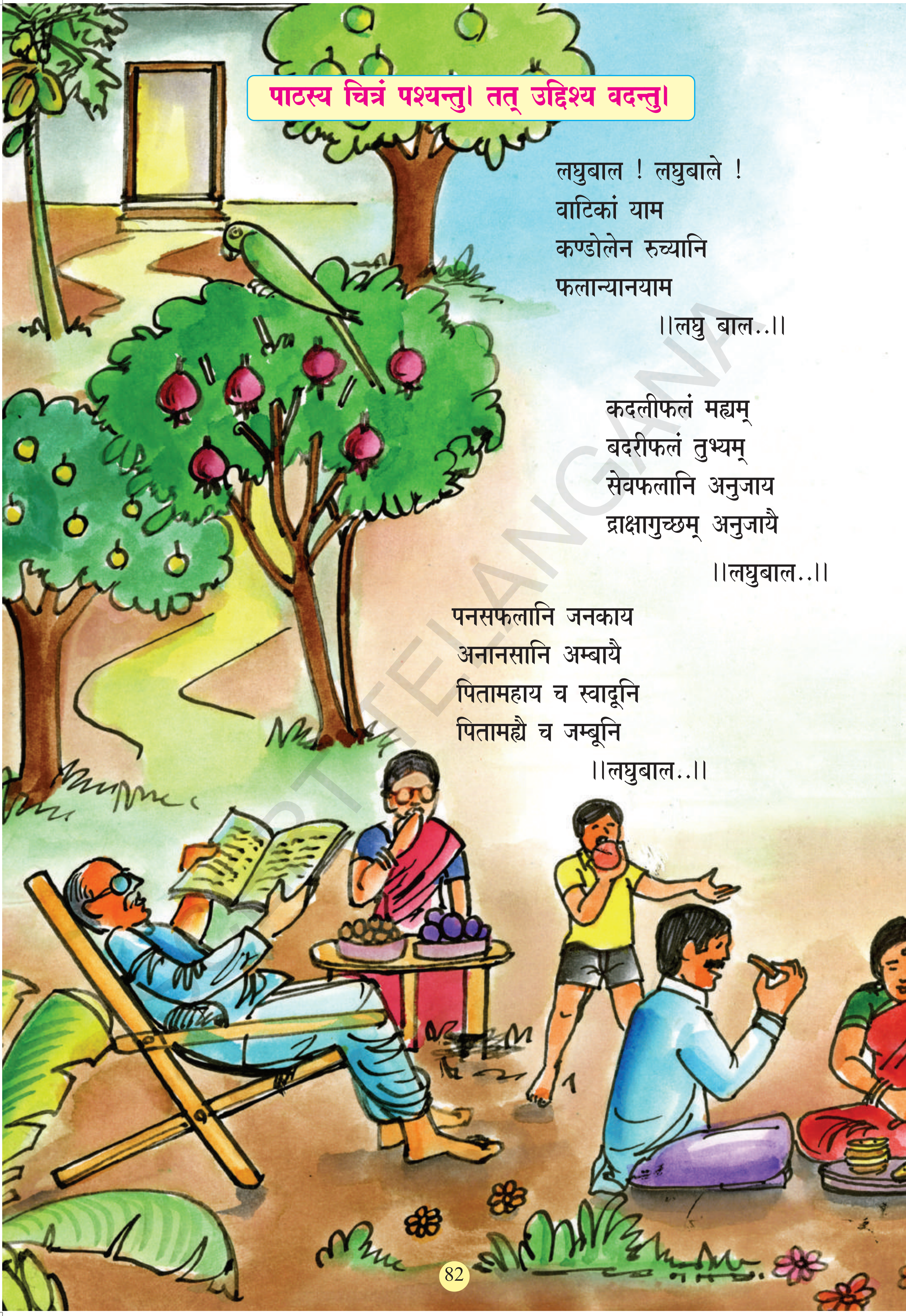

लघुबाल ! लघुबाले !
वाटिकां याम
कण्डोलेन रुच्यानि
फलान्यानयाम
||लघु बाल..||

कदलीफलं मह्यम्
बदरीफलं तुभ्यम्
सेवफलानि अनुजाय
द्राक्षागुच्छम् अनुजायै
||लघुबाल..||

पनसफलानि जनकाय
अनानसानि अम्बायै
पितामहाय च स्वादूनि
पितामह्यै च जम्बूनि
||लघुबाल..||

SCERT TELANGANA

दाडिमानि मम कीराय
कपित्थानि गजराजाय
धेनवे च बहुबीजानि
मर्कटाय च आम्राणि
                ।।लघुबाल...।।

शीतफलानि सीतायै
मधुकर्कटी च रामाय
लक्ष्मणाय नारङ्गाणि
हनूमते च सर्वाणि
                ।।लघुबाल...।।

- डा. मरुधूरि नरसिंहाचार्युलु

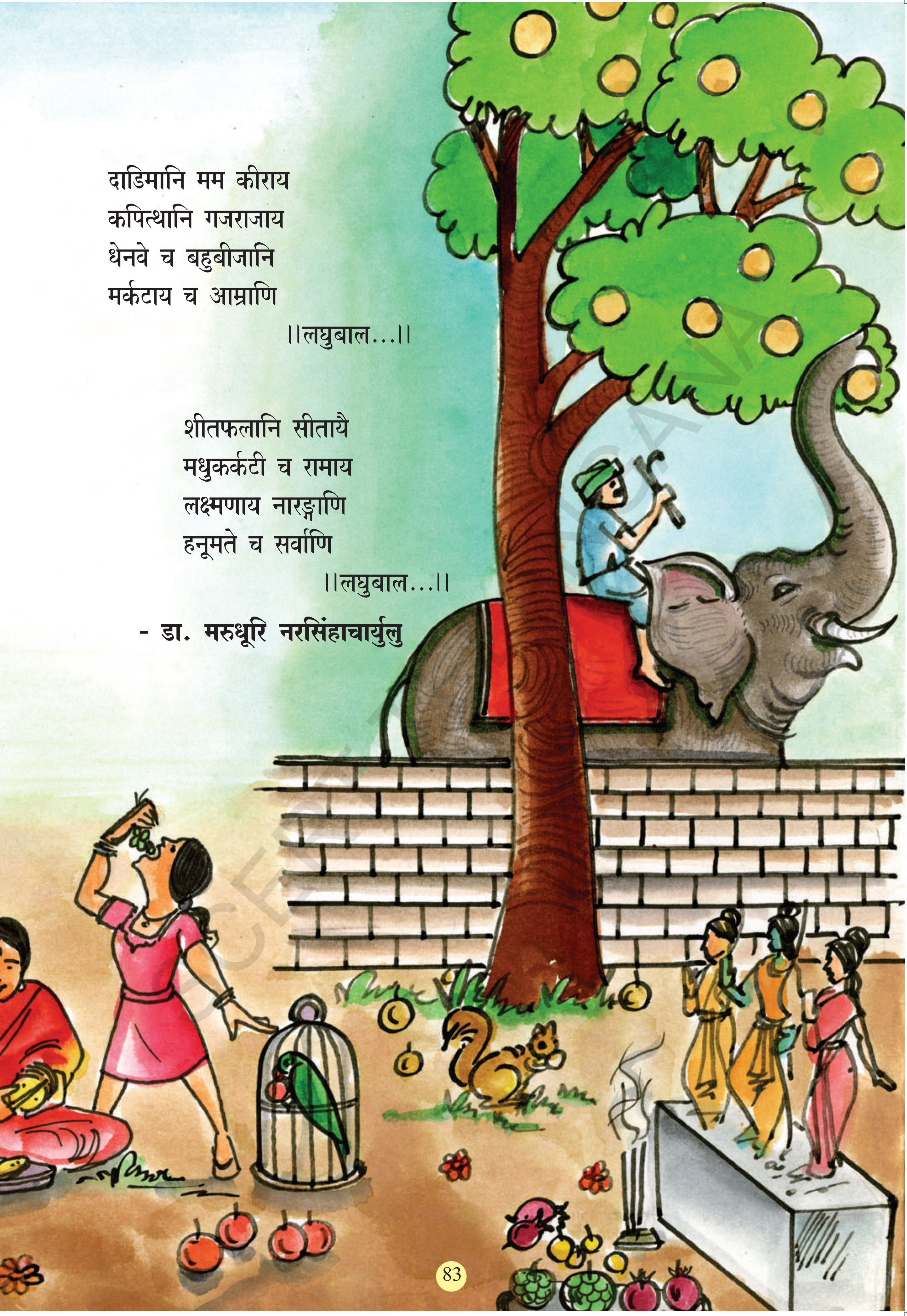

एतानि कुर्वन्तु

१. श्रुण्वन्तु, विचिन्त्य वदन्तु

अ. फलानां नामानि वदन्तु?

आ. भवन्तः कानि फलानि इच्छन्ति? किमर्थम्?

इ. लघुबालिका कस्मै किं ददाति?

ई. भवतां गृहे/गृहसमीपे के फलवृक्षाः सन्ति?

२. पठन्तु, अवगच्छन्तु, व्यक्तीकुर्वन्तु

अ. एतानि पदानि पठन्तु। गीते अन्विष्य रेखाङ्कितानि कुर्वन्तु।

नारङ्गाणि	मह्यम्	आम्राणि	सर्वाणि	तुभ्यम्
कपित्थानि	मधुकर्कटी	जम्बूनि	स्वादूनि	द्राक्षागुच्छम्

आ. गीते फलनामानि सन्ति। तानि चित्रेण योजयित्वा लिखन्तु।

....

....

....

....

३. लेखनं, स्वीयरचना

अ. पठन्तु, लिखन्तु

१. सीतारामयोः कानि फलानि समर्पणीयानि?

२. बालाः वाटिकां किमर्थं गच्छन्ति?

३. गजस्य उपरि कः अस्ति?

४. कदली, बदरी, सेवफलानि केभ्यः देयानि?

SCERT TELANGANA

आ. चिन्तयन्तु, लिखन्तु

१. फलानि केषु सन्दर्भेषु उपकुर्वन्ति?

२. फलखादनेन कानि प्रयोजनानि?

४. पदजालाभिवृद्धिः, भाषाक्रीडाः

अ. चित्राणि दृष्ट्वा बन्धुवाचकं पदं लिखन्तु।

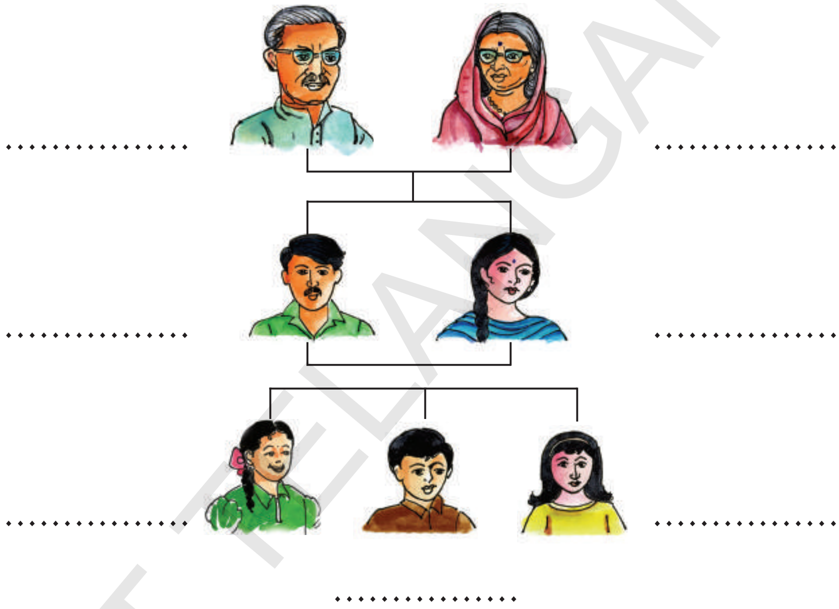

आ. किं फलं कस्मै देयमिति फलचित्रस्य पुरतः लिखन्तु।

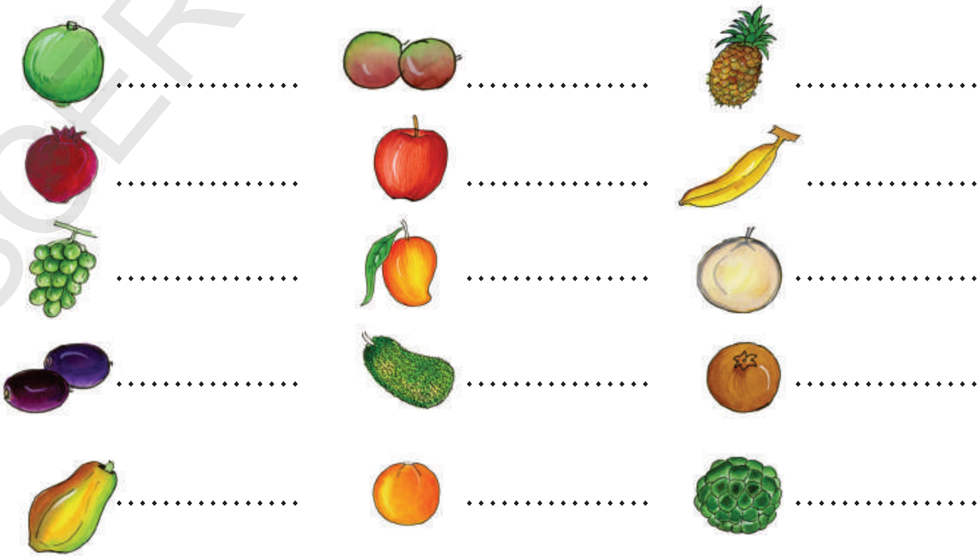

SCERT TELANGANA

इ. नारङ्गाणि, मह्यम्, आम्राणि, सर्वाणि, तुभ्यम्, कपित्थानि, मधुकर्कटी, जम्बूनि, स्वादूनि, द्राक्षागुच्छम् इत्येतानि पदानि अदृष्ट्वा लिखन्तु।

ई. एकैकेन फलेन सम्बद्धानि वृक्षपत्रपुष्पनामानि लिखन्तु।

फलम्	वृक्षः	पत्रम्	पुष्पम्
आम्रम्			
जम्बू			
कदली			
नारङ्गम्			

५. व्याकरणांशाः

अ. एतानि वाक्यानि अवगच्छन्तु।

१.	बालकः वानराय कदलीफलं ददाति।	वानरः	-	वानराय
२.	अम्बा भिक्षुकाय रोटिकां ददाति।	भिक्षुकः	-	भिक्षुकाय
३.	सुजाता रमेशाय लेखनीं ददाति।	रमेशः	-	रमेशाय
४.	जनकः पुत्राय धनं यच्छति।	पुत्रः	-	पुत्राय
५.	सेवकः स्नानाय जलम् आनयति।	स्नानम्	-	स्नानाय
६.	चित्रकारः चित्रलेखनाय धनं स्वीकरोति।	चित्रलेखनम्	-	चित्रलेखनाय
७.	रवये नमः।	रविः	-	रवये
८.	शिशुः अम्बायै रोदिति।	अम्बा	-	अम्बायै
९.	अशोकः अनुजायै भोजनम् आनयति।	अनुजा	-	अनुजायै
१०.	नागराजः भगिन्यै स्यूतं यच्छति।	भगिनी	-	भगिन्यै
११.	जनकः पुत्रिकायै सैकिल् यानं क्रीणाति	पुत्रिका	-	पुत्रिकायै

☞ उपरितनवाक्येषु रेखाङ्कितानि पदानि चतुर्थीविभक्तेः रूपाणि।

SCERT TELANGANA

आ. चतुर्थीविभक्तिरूपाणि उपयुज्य रिक्तस्थानानि पूरयन्तु।

१. (मित्रम्) .... पुस्तकं यच्छति।

२. (शुनकः) .... रोटिकां ददाति।

३. (क्रीडनम्) .... क्रीडाङ्गणं गच्छति।

४. (आञ्जनेयः) .... नमः।

५. (अर्चनम्) .... आलयं आगच्छति।

इ. अधः दत्तायाः सूच्याः अनुसारम् उदाहरणक्रमेण वाक्यानि वदन्तु।

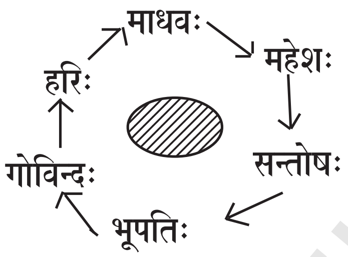

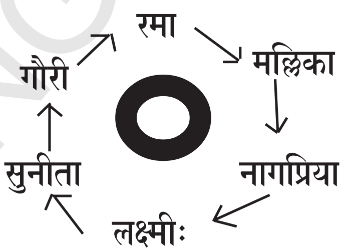

उदा :- माधवः महेशाय कन्दुकं यच्छति। **रमा मल्लिकायै वृत्तकन्दुकं क्षिपति।**

महेशः सन्तोषाय ....। **मल्लिका नागप्रियायै ....।**

उ. आवरणेषु दत्तानि पदानि चतुर्थीविभक्त्यां परिवर्त्य कथां पूरयन्तु।

रमेशः (कुटुम्बः) .... नूतनगृहं क्रीतवान्। पण्डिताः गृहे (प्रवेशः) .... श्वः शुभदिनम् इति उक्तवन्तः। तस्मै (उत्सवः) .... सः (भार्या) .... आभरणानि क्रीतवान्। (पुत्रः) .... नववस्त्राणि आनीतवान्। (स्वभगिनी) .... नूतनशाटिकाः अनीतवान्। (मित्रं) .... आह्वानं प्रेषितवान्। (व्रतम्) .... पूजासामग्रीम् आनीतवान्। (पुरोहितः) .... अन्यं प्रेषितवान्। (जननी) .... बस् स्थानकं प्रति वाहनं प्रेषितवान्। सर्वे (शुभमुहूर्तं) .... प्रतीक्षां कुर्वन्ति।

SCERT TELANGANA

ऊ. अधः दत्तानि पदानि पठन्तु। एतानि चतुर्थीविभक्तेः रूपाणि।

	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
पुंलिङ्गे	अनुजाय	अनुजाभ्याम्	अनुजेभ्यः
	जनकाय	जनकाभ्याम्	जनकेभ्यः
	कीराय	कीराभ्याम्	कीरेभ्यः
	गजाय	गजाभ्याम्	गजेभ्यः
स्त्रीलिङ्गे	अनुजायै	अनुजाभ्याम्	अनुजाभ्यः
	अम्बायै	अम्बाभ्याम्	अम्बाभ्यः
	सीतायै	सीताभ्याम्	सीताभ्यः
	पितामह्यै	पितामहीभ्याम्	पितामहीभ्यः
नपुंसकलिङ्गे	भवनाय	भवनाभ्याम्	भवनेभ्यः
	फलाय	फलाभ्याम्	फलेभ्यः

ऊ. अधः दत्तानि विभिन्नधातूनां लोट्लकार-प्रथमपुरुषरूपाणि पठन्तु, अवगच्छन्तु। विधि-प्रार्थना-आशीर्वादादिषु अर्थेषु एतेषां क्रियापदानाम् उपयोगः भवति।

लोट्लकारे -	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमपुरुषे	भवतु, भवतात्	भवताम्	भवन्तु
	पठतु, पठतात्	पठताम्	पठन्तु
	लिखतु, लिखतात्	लिखताम्	लिखन्तु
	नयतु, नयतात्	नयताम्	नयन्तु
	गच्छतु, गच्छतात्	गच्छताम्	गच्छन्तु
	खादतु, खादतात्	खादताम्	खादन्तु
	पिबतु, पिबतात्	पिबताम्	पिबन्तु

SCERT TELANGANA

६. सर्जनात्मकव्यक्तीकरणम्

भवतः जनकः भवतः कृते अनेकानि क्रीडनकानि, गृहोपकरणानि क्रीतवान्। तेषु कस्य कियत् मूल्यम् अभवत् इति भवान् पृच्छति। जनकः मूल्यं वदति। एतादृशम् एकं सम्भाषणं लिखतु।

७. परियोजनाकार्यम्

गणेशपूजार्थम् एकविंशतिपत्राणि आवश्यकानि। तेषां पत्राणां नामानि ज्ञात्वा लिखन्तु। तानि पत्राणि सङ्गृह्य कक्ष्यां प्रति आनयन्तु।

८. प्रशंसा

सन्तोषः - भवान् अद्य भोजनार्थम् आहारं न आनीतवान् किम्?

राजकुमारः - प्रातः गृहे अम्बा रोटिकां सज्जीकृत्य दत्तवती। पाठशालां प्रति आगमनसमये एकः भिक्षुकः अन्नाय आक्रोशन् दृष्टः। अतः मया आनीतम् आहारं तस्मै भिक्षुकाय दत्तवान्।

सन्तोषः - अद्य भवान् अत्युत्तमदानं कृतवान्। बुभुक्षिताय भोजनं दत्तवान्। सर्वदानेषु अन्नदानम् उत्तमम्।

(भवान् इतरेषां कृते कथम् उपकारं करोति?)

स्वीयमूल्याङ्कनम्

	आम्	न	किञ्चित्
१. गीतं रागयुक्ततया गातुं शक्नोमि ।			
२. विविधफलानां नामानि संस्कृते वक्तुं शक्नोमि ।			
३. फलखादनेन प्रयोजनानि लेखितुं शक्नोमि ।			
४. गीतम् अभिनयं कर्तुं शक्नोमि ।			

विद्यातुराणां न सुखं न निद्रा

SCERT TELANGANA

तृतीयभागः

दशमः पाठः

१०. समयस्फूर्तिः

चित्रं पश्यन्तु, चिन्तयन्तु, वदन्तु।

१. चित्रे के किं कुर्वन्ति।
२. चित्रे काकः सर्पं किमर्थं मारयितुम् उद्युक्तः?
३. सः कीदृशीं समयस्फूर्तिं प्रदर्शितवान्?

पाठस्य चित्रं पश्यन्तु। तत् उद्दिश्य वदन्तु।

श्रीकृष्णदेवरायस्य सभायाः ''भुवनविजयम्'' इति नाम। तस्याम् 'अष्टदिग्गजाः' इति प्रसिद्धाः अष्टौ कवयः आसन्। सर्वदिग्भ्यः महापण्डिताः तस्यां सभायाम् आगत्य, स्वीयं नैपुण्यं प्रदर्शयन्ति स्म।

एकदा एकः महान् पण्डितः कृष्णदेवरायस्य सभाम् आगतवान्। सः सभामध्ये एकां घोषणां कृतवान्। ''मम नाम नन्दकभट्टः। अहं काश्मीरदेशीयः। सकलशास्त्राणि पठितवान्। अनेकेषु राज्येषु गत्वा अहं तत्रस्थान् पण्डितान् वादे पराजित्य बहून् पुरस्कारान् प्राप्तवान्। इदानीं भवतः सभायां कविपण्डितैः सह वादं कर्तुम् इच्छामि। भवतः राज्ये मया सह वादं कर्तुं कोऽपि कविपण्डितः सन्नद्धः अस्ति चेत् सः पुरतः आगच्छतु। नो चेत् 'वयं पराजिताः' इति अङ्गीकृत्य मां सम्मानयन्तु।'' इति अवदत्।

राजा श्रीकृष्णदेवरायः सभायां सर्वान् कविपण्डितान् एवम् उक्तवान्। 'हे कविवराः ! नन्दकभट्टं पराजित्य देशप्रतिष्ठां रक्षन्तु' इति। नन्दकभट्टस्य प्रतिभां ज्ञात्वा सप्तकवयः मौनेन स्थितवन्तः। तेषु तेनालिरामकृष्णकविः नन्दकभट्टेन सह वादं कर्तुं सिद्धः अभवत्। परन्तु सः 'अद्य मम स्वास्थ्यं न समीचीनम्। श्वः वादस्पर्धां कर्तुम् इच्छामि' इति अवोचत्।

सायङ्काले रामकृष्णः अन्यवेषं धृत्वा नन्दकभट्टस्य वासं गतवान्। 'महोदय ! रामसुब्बय्य इति मम नाम। अहम् आस्थानरक्षकः। विरामसमये साहित्यं पठामि' इत्युक्त्वा एकं तालपत्रग्रन्थाकारं किमपि वस्तु दर्शयित्वा 'एषः ग्रन्थः तेनालिरामकृष्णमहोदयस्य। इदानीम् एतं तस्मै प्रत्यर्पयितुं गच्छामि। मार्गमध्ये भवतः दर्शनं कर्तुम् आगतवान्' इति अवदत्। तदा नन्दकभट्टः 'आर्य ! तस्य ग्रन्थस्य नाम किम्?' इति पृष्टवान्। 'अस्य नाम तिलकाष्ठमहिषबन्धनम्। श्वः एतस्य विषये एव चर्चा भविष्यति' इति उक्त्वा ततः गतवान्।

ततः नन्दकभट्टः अचिन्तयत् - 'एतं ग्रन्थम् अहं न कदापि पठितवान्। न श्रुतवान् च। एतस्य ग्रन्थस्य विषये

SCERT TELANGANA

चर्चां कर्तुम् अहं तु न समर्थः। अतः तं जेतुम् असमर्थः’ इति मत्वा सः पराजयभयेन कमपि अनुक्त्वैव विजयनगरतः पलायनं कृतवान्।

परस्मिन् दिने सभायां नन्दकभट्टः न आगतवान्। सः नगरतः पलायनं कृतवान् इति वार्ता ज्ञाता। महाराजः आश्चर्येण रामकृष्णं पृष्टवान्। रामकृष्णः सर्वं वृत्तान्तं महाराजाय निवेद्य ‘सः एनं ग्रन्थं न कदापि दृष्टवान्। अतः पराजयभयेन पलायितवान् ’ इत्युक्त्वा ‘एषः एव स ग्रन्थः’ इति उक्तवान्। तदा महाराजः ‘न केवलं सः, वयमपि तं ग्रन्थं न जानीमः। एकवारं दर्शयतु’ इति अवदत्। तदा रामकृष्णकविः ‘किमपि नास्ति महाराज ! तिलकाष्ठानि महिषबन्धनरज्ज्वा बध्वा नीतवान्। तदेव ‘तिलकाष्ठमहिषबन्धनम्’ इति उक्तवान्।’ तत् श्रुत्वा महाराजेन सह सर्वे अहसन्। श्रीकृष्णदेवरायः रामकृष्णस्य समयस्फूर्तिं प्रशंसितवान्। तं कविं बहुधा सम्मानितवान् च।

एतानि कुर्वन्तु

१. श्रुण्वन्तु, विचिन्त्य वदन्तु

अ. कथां स्वीयवाक्यैः वदन्तु।

आ. अस्यां कथायां रामकृष्णकविः कथं व्यवहृतवान्?

इ. भवान्/भवती कदापि एतादृशपरिस्थितौ कथं व्यवहरति? - ऊहित्वा वदतु।

ई. नन्दकभट्टः किं चिन्तयित्वा पलायनं कृतवान्?

उ. अधः दत्तवाक्यानि कैः कं प्रति उक्तानि इति वदन्तु।

१. नन्दकभट्टं पराजित्य देशप्रतिष्ठां रक्षन्तु।
२. तस्य ग्रन्थस्य नाम किम्?
३. श्वः वादस्पर्धां कर्तुम् इच्छामि।
४. श्वः एतस्य विषये एव चर्चा भविष्यति।
५. वयं पराजिताः इति अङ्गीकृत्य मां सम्मानयन्तु।
६. रामसुब्बय्या इति मम नाम।

२. पठन्तु, अवगच्छन्तु, व्यक्तीकुर्वन्तु

अ. अधः दत्तानि पदानि पठन्तु। पाठे अन्विष्य रेखाङ्कितानि कुर्वन्तु। पदकोशं दृष्ट्वा अर्थान् अवगच्छन्तु।

सर्वतः	स्वीयं	नैपुण्यम्	महान्
श्वः	वादस्पर्धा	पुरतः	मत्वा
बहुधा	एकवारं	समीचीनम्	पराजित्य

आ. घटनानुसारं वाक्यानि क्रमेण लिखन्तु।

१. श्रीकृष्णदेवरायः रामकृष्णकविं बहुधा सम्मानितवान्।
२. श्रीकृष्णदेवरायस्य सभायाम् अष्टदिग्गजाः इति अष्टौ कवयः आसन्।
३. रामकृष्णकविः नन्दकभट्टेन सह वादस्पर्धां कर्तुम् उद्युक्तः आसीत्।
४. ग्रन्थस्य नाम तिलकाष्ठमहिषबन्धनम् इति श्रुत्वा पण्डितः नगरात् पलायनं कृतवान्।
५. तेन सह वादं कर्तुं कोऽपि पण्डितः सन्नद्धः अस्ति वा इति पृष्टवान्।
६. एकदा नन्दकभट्टः नाम एकः महान् पण्डितः सभाम् आगतवान्।

SCERT TELANGANA

३. लेखनं, स्वीयरचना

अ. पठन्तु, लिखन्तु

१. नन्दकभट्टः सभायां किमिति घोषणां कृतवान्?

२. रामकृष्णकविः चर्चां श्वः कर्तुम् इच्छामि इति किमर्थम् उक्तवान्?

३. तिलकाष्ठमहिषबन्धनम् नाम किम्?

४. श्रीकृष्णदेवरायः रामकृष्णकविं किमर्थं सम्मानितवान्?

आ. चिन्तयन्तु, लिखन्तु

१. नन्दकभट्टः कीदृशः?

२. पाठे कः भवतः इष्टः? किमर्थम्?

३. यदि नन्दकभट्टेन समग्रं चिन्तनं क्रियते चेत् किम् अभविष्यत्?

४. कर्गदस्य आगमनात् पूर्वं जनाः केषाम् उपरि लेखनकार्यं कुर्वन्ति स्म?

४. पदजालाभिवृद्धिः, भाषाक्रीडाः

अ. अधः दत्ते पदे बहूनि अन्यपदानि सन्ति। तानि अन्विष्य लिखन्तु।

भु व न वि ज य म्

उदाः - विजयम्

आ. अधः दत्तेषु वाक्येषु रेखाङ्कितपदस्य विरुद्धपदं पट्टिकायाम् अस्ति। तत् चित्वा तदेव वाक्यं विरुद्धार्थेन पदेन लिखन्तु।

पृष्ठतः
मूर्खः
तिरस्कारः
विकृतम्
भक्षकः

उदा - भुवनविजयसभायां <u>पण्डितः</u> आसीत्। भुवनविजयसभायां <u>मूर्खः</u> न आसीत्।

१. तेनालिरामकृष्णेन <u>पुरस्कारः</u> लब्धः। ....

२. अहम् अत्र धनागार<u>रक्षकः</u>। ....

३. बस्यानम् मम <u>पुरतः</u> अस्ति। ....

४. पूर्णिमायां चन्द्रबिम्बम् <u>सुन्दरं</u> भवति। ....

SCERT TELANGANA

५. व्याकरणांशाः

अ. अधः दत्तेषु वाक्येषु एकवचनम् अन्विष्य तस्य बहुवचनरूपं लिखन्तु।

उदा - बालकः पुस्तकं पठति। बालकाः पुस्तकानि पठन्ति। (अथवा)
बालकः पुस्तकानि पठति।

१. भिक्षुकः भोजनं करोति। ....

२. सुषमा चित्रं पश्यति। ....

३. सभायां पण्डितः अस्ति। ....

४. पाठशालायां बालिका खेलति। ....

५. कविः कवितां वदति। ....

आ. अत्र कानिचित् पुंलिङ्गक्तवतुप्रत्ययान्तानि पदानि सन्ति। तेषां स्त्रीलिङ्गरूपं लिखन्तु। तयोः पार्श्वे भूतकाले लङ्रूपाणि सन्ति। उदाहरणं दृष्ट्वा तथापि लिखन्तु।

	पुंलिङ्गे	स्त्रीलिङ्गे	भूते लङ्
उदाः-	पठितवान्	पठितवती	अपठत्
	लिखितवान्	....	....
	गतवान्	....	....
	पृष्टवान्	....	....
	कृतवान्	....	....
	खादितवान्	....	....

६. सर्जनात्मकव्यक्तीकरणम्

इमां कथां नाटकरूपेण मातृभाषया लिखन्तु। अभिनीय प्रदर्शयन्तु।

७. परियोजनाकार्यम्

श्रीकृष्णदेवरायस्य आस्थाने अष्टदिग्गजाः इति कवयः आसन्। तेषां नामानि - तैः रचितकाव्यानां नामानि सङ्कलय्य भित्तिपत्रिकायां स्थापयन्तु।

SCERT TELANGANA

८. प्रशंसा

गिरीशः - हे गोपाल ! प्रातः अध्यापकः एकाम् उत्तमकथां श्रावितवान्। भवान् प्रातः किमर्थं नागतः?

गोपालः - प्रातः मम अम्बा ज्वरपीडिता आसीत्। वैद्यात् औषधम् आनीय अम्बायै दत्त्वा आगच्छामि। अतः विलम्बः अभवत्। अध्यापकः किमपि दण्डनं करोति इति भयं भवति।

गिरीशः - भवान् उत्तमं कार्यं कृतवान्। मातृसेवापेक्षया श्रेष्ठं किमपि नास्ति।

(भवान्/भवती मातृसेवां कथं करोति?)

स्वीयमूल्याङ्कनम्

	आम्	न	किञ्चित्
१. पाठं धारालतया पठितुं शक्नोमि ।			
२. कथां स्वीयवाक्यैः वक्तुं शक्नोमि।			
३. समयस्फूर्तिः नाम किमिति लेखितुं शक्नोमि ।			
४. कथां नाटकरूपेण प्रदर्शयितुं शक्नोमि ।			

किं किं न साधयति कल्पलतेव विद्या

SCERT TELANGANA

तृतीयभागः

पठन्तु - नन्दन्तु

वेङ्गलप्पस्य अमायिकता

वेङ्गलप्पः अमायिकः। तस्य मातापितरौ तस्मिन् बहु अनुरागं दर्शयतः। अतः तौ दशवर्षीयम् अपि तं विद्यालयं न प्रेषितवन्तौ।

वेङ्गलप्पस्य जनकः किष्टप्पः स्वपुत्रं सर्वेषु कार्येषु योजयति। सः तदा तदा रुच्यान् खाद्यपदार्थान् क्रीत्वा पुत्राय ददाति। एकस्मिन् दिने किष्टप्पः भूचणकान् क्रीत्वा दत्तवान्। भूचणकान् खादितुं पुटकम् उद्घाटयन् वेङ्गलप्पः प्रमादेन सर्वान् अधः पातितवान्। 'रे ! क्रीतं वस्तु स्यूते जागरूकतया स्थापनीयम्। तदानीमेव तत् नष्टं न भवति ' इति पुत्रम् आत्मीयतया उपदिष्टवान् किष्टप्पः।

एकस्मिन् दिने वेङ्गलप्पस्य माता तं - 'रे ! प्रतिवेशिनः गृहं गत्वा पादलीटर्-परिमितं क्षीरम् आनयतु ' इति उक्तवती। वेङ्गलप्पः शीघ्रमेव गत्वा क्षीरम् आनीतवान्। क्षीरं कुत्र? इति पृष्टवती तस्य अम्बा।

"स्यूते पूरयित्वा क्षीरम् आनीतवान् अम्ब! यदा भूचणकाः भूमौ पतिताः तदा पिता स्यूते स्थापितं वस्तु नष्टं न भवति इति उक्तवान्। तत् सम्यक् स्मरणे स्थापितवान्" इति स्वमुखे अमायिकतां दर्शयन् उक्तवान् वेङ्गलप्पः।

किं प्रतिवचनं दातव्यम् इति अम्बा दिग्भ्रान्ता अभवत् । अनन्तरदिने एव वेङ्गलप्पं तस्य पितरौ विद्यालये प्रवेशितवन्तौ।

एकादशः पाठः

११. परिचिन्तय स्वयम्

चित्रं पश्यन्तु, चिन्तयन्तु, वदन्तु।

१. युवकः कुत्र अस्ति?

२. व्याघ्रस्य हस्ते किम् अस्ति?

३. अनेन चित्रेण भवान् किम् अवगच्छति? स्वीयवाक्यैः वदतु?

पाठस्य चित्राणि पश्यन्तु। तानि उद्दिश्य वदन्तु।

एकः पण्डितः अरण्यमार्गेण स्वग्रामं गच्छन् आसीत्। सः अरण्ये कञ्चन व्याघ्रं दृष्ट्वा भीतः वृक्षेषु निलीयते स्म। व्याघ्रः तस्य वेषं दृष्ट्वा पण्डितः इति मत्वा .....

व्याघ्रः - "भोः पण्डित! भयं मास्तु। अहं वृद्धः। चलितुमेव न शक्नोमि। भवतः अपकारं न करोमि। मम हस्ते किञ्चन स्वर्णकङ्कणम् अस्ति। मम प्रश्नानां समाधानानि दत्त्वा एतं कङ्कणं नयतु" इति उक्तवान् ।

पण्डितः - (सः चतुरः पण्डितः प्रश्नानां समाधानानि दातुम् ऐच्छत्) "अस्तु, पृच्छतु"।

व्याघ्रः - **श्लो॥ त्रिनेत्रोऽपि शिवो नास्मि घटो नास्मि जलान्वितः।**
कूर्चश्मश्रुयुतो नित्यं नरो नास्मि ब्रवीतु माम्॥

पण्डितः - नारिकेलम्।

व्याघ्रः - उत्तमम्। अन्यं प्रश्नं पृच्छामि।

श्लो॥ मेघश्यामोऽस्मि न कृष्णो महाकायो न पर्वतः।
बलिष्ठोऽस्मि न भीमोऽस्मि कोऽस्म्यहं नासिकाकरः॥

पण्डितः - हस्ती।

SCERT TELANGANA

व्याघ्रः - बहु उत्तमम्। अन्यः प्रश्नः।

श्लो॥ स्वच्छाच्छवदनं लोकाः द्रष्टुमिच्छन्ति मे यदा।
तत्रात्मानं हि पश्यन्ति खिन्नं भद्रं यथायथम्॥

पण्डितः - दर्पणम्।

व्याघ्रः - भवान् चतुरः अस्ति। अन्यम् एकं प्रश्नं पृच्छामि।

श्लो॥ एकचक्षुः न काकोऽयं बिलमिच्छन् न पन्नगः।
क्षीयते वर्धते चैव न समुद्रो न चन्द्रमाः॥

पण्डितः - सूची।

व्याघ्रः - साधु साधु। अन्यः प्रश्नः -

श्लो॥ अपदो दूरगामी च साक्षरो न च पण्डितः।
अमुखः स्फुटवक्ता च यो जानाति स पण्डितः॥

पण्डितः - लेखपत्रम् (इत्येवं समाधानानि वदन् सः पण्डितः पृष्ठतः गच्छन् आसीत्)

व्याघ्रः - भोः पण्डित! भवान् बहु बुद्धिमान्। विना विलम्बं समाधानानि वदति। भवतः समाधानैः अहम् अत्यन्तं सन्तुष्टः। शीघ्रं समीपमागत्य एतं स्वर्णकङ्कणम् स्वीकरोतु।

पण्डितः - ''भोः व्याघ्र! जानामि इति कृत्वा भवतः प्रश्नानां समाधानानि दत्तवान्। अहं लोभी नास्मि। 'स्वार्जितम् एव अनुभोक्तव्यम्' इति पितृवचनमेव अनुपालयामि।''
(इति उक्त्वा पण्डितः ततः वेगेन निर्गतवान्।)

एतानि कुर्वन्तु

१. श्रुण्वन्तु, विचिन्त्य वदन्तु

अ. पाठे कयोः सम्भाषणम् अस्ति?

आ. व्याघ्रः कीदृशः?

इ. पण्डितः किमर्थं भीतः?

ई. पण्डितः किमुक्त्वा अरण्यात् निर्गतवान्?

२. पठन्तु, अवगच्छन्तु, व्यक्तीकुर्वन्तु

अ. श्लोकान् गायन्तु, कण्ठस्थीकुर्वन्तु।

आ. प्रहेलिकानां भावम् अवगच्छन्तु।

1. మూడు కన్నులున్న వాడినైనా శివుణ్ణి కాను. కుండను కాకపోయినా నీరున్నదానను. ఎల్లప్పుడు పీచు మీసాలు కలిగి వుంటాను. కాని మానవుణ్ణి కాను. నేనెవరిని?

2. మబ్బు వలె నల్లగా ఉన్నా కృష్ణుణ్ణి కాను. పెద్ద శరీరమున్నా కొండను కాను. బలవంతుడిని కాని భీముణ్ణి కాను, ముక్కు నా చేయి. మరి నేనెవరిని?

3. జనులు నాలో స్వచ్ఛమైన, శుభ్రమైన ముఖాన్ని చూడాలని అనుకుంటారు. కాని తమ ముఖాన్ని చూచుకునే వేళ బాధ గానో, శుభ్రంగానో ఎలా ఉన్నా ఉన్నది ఉన్నట్లు చూస్తారు. ఇంతకు నేనెవరిని?

4. కన్ను ఒక్కటే కాని కాకి కాదు. బిలంలో వుంటుంది కాని పాము కాదు. క్షీణిస్తూ, వృద్ధి చెందుతూ వుంటుంది. కాని చంద్రుడు కాదు. పైకి, క్రిందికి వెళ్తూ వుంటుంది కాని సముద్రం కాదు. ఏమిటది?

5. కాళ్లు లేకున్ననూ సుదూరం పయనిస్తుంది. అక్షరాలు కల్గివున్నా పండితుడు కాదు. ముఖం(నోరు) లేకున్నా స్పష్టంగా మాట్లాడేది ఏది? ఇది తెలిసినవాడు పండితుడు.

इ. अधः दत्तानि पदानि पाठे अन्विष्य रेखाङ्कितानि कुर्वन्तु। पदकोशं दृष्ट्वा तेषाम् अर्थान् अवगच्छन्तु।

एकाकी	कूर्चश्मश्रुः	बिलम्	गूढार्थम्
क्षीयते	सन्नद्धः	खिन्नम्	स्वार्जितम्

SCERT TELANGANA

ई. पाठेऽस्मिन् 'न' इति पदं कतिवारम् आगतम्?

उ. 'मि' इत्यक्षरान्तपदानि पाठे अन्विष्य रेखाङ्कयन्तु।

उदा- इच्छामि।

ऊ. अत्र कानिचन पदानि दत्तानि सन्ति। पाठानुसारं तानि सम्बद्धपदस्य पुरतः लिखन्तु।

शिवः, साक्षरः, मेघश्यामः, घटः, दूरगामी, काकः, महाकायः, बलिष्ठः, नरः, पन्नगः, स्फुटवक्ता, चन्द्रः

उदा : गजः	१. मेघश्यामः	२. महाकायः	३. बलिष्ठः
लेखः	१..................	२..................	३..................
सूची	१..................	२..................	३..................
नारिकेलम्	१..................	२..................	३..................

३. लेखनं, स्वीयरचना

अ. पठन्तु, लिखन्तु

१. पाठेऽस्मिन् वृद्धः कः?

२. पण्डितः कीदृशं वचनम् अनुपालयति?

३. व्याघ्रः पण्डितं कथं प्रशंसितवान्?

आ. चिन्तयन्तु, लिखन्तु

१. यदि व्याघ्रः भवतः पुरतः अस्ति तर्हि भवान् किं करिष्यति - इति ऊहित्वा मातृभाषया लिखतु?

२. कथायाः घटनां लिखन्तु।

SCERT TELANGANA

४. पदजालाभिवृद्धिः, भाषाक्रीडाः

अ. अधः पट्टिकायां पञ्चदशक्रियापदानि सन्ति। तानि अन्विष्य लिखन्तु।

य	ग	त	र्त
इ	च्छ	म	ये
पृ	र	ति	न
क	वि	प	स्म

१. .... ९. ....
२. .... १०. ....
३. .... ११. ....
४. .... १२. ....
५. .... १३. ....
६. .... १४. ....
७. .... १५. ....
८. ....

५. व्याकरणांशाः

अ. अधः दत्तैः प्रश्नवाचकपदैः रिक्तस्थानानि पूरयन्तु।

कः, कुत्र, किमर्थं, किं, कदा, कीदृशः

१. एषः शालां गच्छति। एषः .... गच्छति?
२. एषः यानं चालयति। एषः .... चालयति?
३. एषः शालां पठितुं गच्छति। एषः .... गच्छति?
४. एषः छात्रः। एषः ....?
५. एषः उत्तमः छात्रः। एषः .... छात्रः?
६. एषः सायङ्काले आगच्छति। एषः .... आगच्छति?

SCERT TELANGANA

आ. एतानि वाक्यानि अवगच्छन्तु।

अहं कर्तुं शक्नोमि।	वयं कर्तुं शक्नुमः।
अहं पृच्छामि।	वयं पृच्छामः।
अहम् इच्छामि।	वयम् इच्छामः।
अहम् अस्मि।	वयं स्मः।

एतानि क्रियारूपाणि वर्तमानकालस्य (लट्लकारस्य) उत्तमपुरुषस्य एकवचन-बहुवचनरूपाणि ।

आ. अधः दत्तानि विभिन्नधातूनां वर्तमानकालस्य उत्तमपुरुषरूपाणि पठन्तु, अवगच्छन्तु। एकवचन-बहुवचनरूपाणि उपयुज्य वाक्यनिर्माणं कुर्वन्तु।

वर्तमानकाले-	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
उत्तमपुरुषे	वदामि	वदावः	वदामः
	भवामि	भवावः	भवामः
	लिखामि	लिखावः	लिखामः
	नयामि	नयावः	नयामः
	गच्छामि	गच्छावः	गच्छामः
	यच्छामि	यच्छावः	यच्छामः
	खादामि	खादावः	खादामः
	पिबामि	पिबावः	पिबामः
	करोमि	कुर्वः	कुर्मः
	अस्मि	स्वः	स्मः

६. सर्जनात्मकव्यक्तीकरणम्

अ. एतानि पदानि पठन्तु।

१. युतकम् २. आसन्दः ३. नयनम्

पाठे दर्शितया शैल्या एतेषाम् समस्याः रचयन्तु। मातृभाषया वदन्तु।

७. परियोजनाकार्यम्

आन्ध्रभाषया निबद्धाः प्रहेलिकाः सङ्गृह्य अध्यापकस्य सहयोगेन तासां भावं ज्ञात्वा लिखन्तु। संस्कृतेन तेषाम् अनुवादं कुर्वन्तु। भित्तिपत्रेषु लिखित्वा लेपयन्तु।

SCERT TELANGANA

८. प्रशंसा

रमेशः - भास्कर! अहं काश्चन प्रहेलिकाः पृच्छामि। समाधानानि वदति वा?

भास्करः - लघुवाक्यैः पृच्छतु।

रमेशः - तथैव। एकः दीर्घः गजः अस्ति। गजस्य चत्वारः पादाः सन्ति। चत्वारि शिरांसि सन्ति। परं तु पदमेकं न गच्छति।

भास्करः - मञ्चः, तल्पः,

रमेशः - उत्तमम्। अन्यत् पृच्छामि। सोदरीद्वयं निर्विरामं गणयति। किं तु प्रतिदिनं द्वादशस्थानानि एव गणयति। किम् एतत्?

भास्करः - घटिकासूच्यौ।

रमेशः - भवान् बहु मेधावी। विना विलम्बम् उत्तरं ददाति (इति हस्तचालनं करोति)

(भवतः कक्ष्यायां स्थितम् एतादृशं बालकम् उद्दिश्य वदतु ।)

स्वीयमूल्याङ्कनम्

	आम्	न	किञ्चित्
१. पाठं धारालतया पठितुं शक्नोमि ।			
२. प्रहेलिकानां भावं वक्तुं शक्नोमि ।			
३. कथायाः घटनां लेखितुं शक्नोमि ।			
४. सूचनानुसारं प्रहेलिकाः रचयितुं शक्नोमि ।			

न मातुः परदैवतम्

SCERT TELANGANA